

Kulturhistorisk karakterisering och bedömning

Järstorps kyrkogårdar

*Järstorps socken i Jönköpings kommun
Jönköpings län, Växjö stift*

Rapport och foto: Robin Gullbrandsson
Grafisk design: Anna Stålhammar
Tryckning och distribution: Marita Axelsson

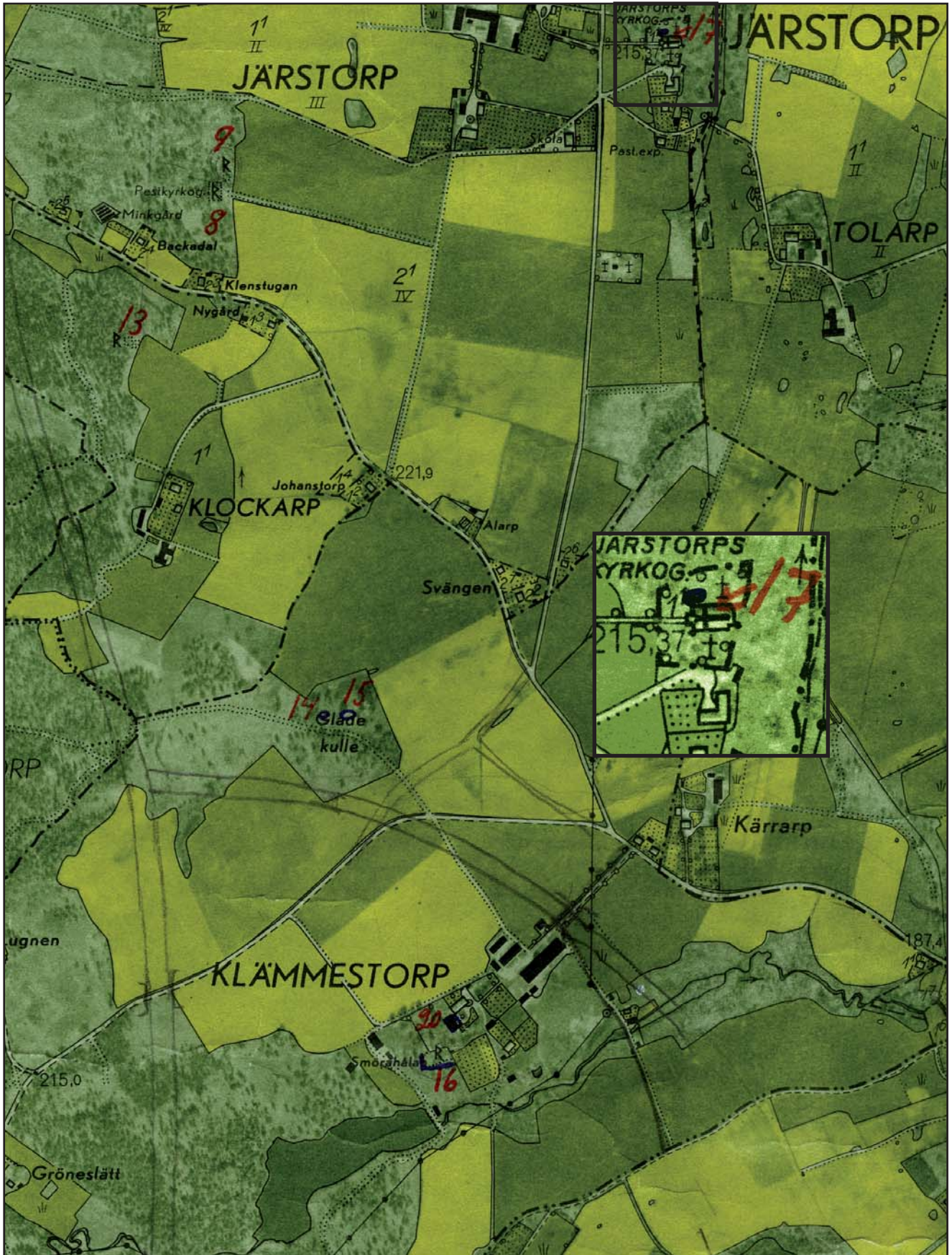
Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping
Tel: 036-30 18 00
E-post: info@jkpglm.se
www.jkpglm.se

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor är återgivna enligt tillstånd: Ur allmänt kartmaterial från Lantmäteriet. Medgivande 94.0133

© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2007

Innehåll

Inledning	5
Allmän kyrkogårdshistorik	7
Sammanfattande beskrivning	9
Järstorps gamla och nya kyrkogård	10
Beskrivning av gamla kyrkogården idag	13
Beskrivning av enskilda kvarter.	15
Kvarter 10	15
Kvarter 11	15
Kvarter 12	17
Kvarter 13	19
Kulturhistorisk karakterisering av gamla kyrkogården.	20
Beskrivning av nya kyrkogården idag	23
Kulturhistorisk karakterisering av nya kyrkogården	25
Järstorps kolerakyrkogård	27
Referenser.	28
Tekniska och administrativa uppgifter	28

Utdrag ur ekonomiska kartans blad Axamo 7D 1j 1956.

Inledning

Bakgrund

På uppdrag av Växjö stift genomför Jönköpings läns museum en kulturhistorisk inventering av kyrkogårdar inom stiftets del av Jönköpings län. Arbetet bekostas av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen och påbörjades under år 2006 och det beräknas avslutas under år 2008. Inventeringen berör de till Svenska kyrkan hörande kyrkogårdarna som är i drift samt ödekyrkogårdar. Denna rapport utgör en delrapport i inventeringen vars resultat kommer att sammanställas och analyseras i en stiftsövergripande rapport.

Syfte

Den stiftsövergripande inventeringen syftar till att lyfta fram kyrkogårdarnas kulturhistoriska värden, att få en överblick av stiftets kyrkogårdar samt att sammanställa den enskilda kyrkogårdens historia. Inventeringen är avsedd att utgöra ett underlag i församlingens förvaltningsarbete och i de vård- och underhållsplaner som församlingarna arbetar med att ta fram. Inventeringarna ska vidare kunna användas i handläggningen av kyrkoantikvariska ärenden och för att bedöma var det är särskilt viktigt att stödja insatser med kyrkoantikvarisk ersättning.

Inventeringens uppläggning

Rapporten omfattar en historik över kyrkogården, beskrivning av de olika kvarteren, fotografier och en kulturhistorisk karakterisering och bedömning. Arbetet har varit uppdelat i en fältedel med inventering och fotografering samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gåtts igenom har främst varit Länsstyrelsen i Jönköpings läns arkiv, Antikvarisk-topografiska arkivet i Stockholm (genom kopior hos länsstyrelsen) samt Jönköpings läns museums arkiv. I möjligaste mån har också samfälligheternas eller församlingarnas egna arkiv använts. Utöver arkiv har uppgifter hämtats från befintlig litteratur däribland hembygdslitteratur. Äldre fotografier har också använts för att kunna tolka händelser i kyrkogårdens historia. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning av händelser i kyrkogårdens historia. Arbetet inkluderar en omfattande fotodokumentation varav endast ett litet antal bilder använts i rapporten. Växjö stift, respektive församling, samt läns museet har rätt att fritt bruka fotografierna. För varje kyrkogård görs en kortfattad beskrivning av kyrkomiljön och en mer omfattande beskrivning av kyrkogården och samtliga kvarter. Vidare görs kulturhistoriska bedömningar över varje kvarter och en sammanfattande över hela kyrkogården där de kulturhistoriska värdena lyfts fram.

Den kulturhistoriska bedömningen görs i samarbete med Länsstyrelsen i Jönköpings län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan hela tiden föremål för omvärderingar. Vid bedömningen tas hänsyn till varje kyrkogårds egna värden, men också till värden i förhållande till andra kyrkogårdar i stiftet och övriga landet. Den kulturhistoriska bedömningen nämner i de flesta fall inte enskilda gravstenar utan beskriver värden och karaktärsdrag i stort. Inför varje planerad förändring eller större underhållsåtgärd som påverkar det kulturhistoriska värdet skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen. Varje ärende behandlas där från fall till fall. Utifrån den kulturhistoriska värderingen och karakteriseringen tas beslut om vilka åtgärder som är berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

Fältarbete och rapport har utförts av antikvarie Robin Gullbrandson vid Jönköpings läns museum. Rapporterna finns tillgängliga på Växjö stift, Länsstyrelsen i Jönköpings län, Jönköpings läns museum samt på respektive kyrklig samfällighet.

Allmän kyrkogårdshistorik

I stort sett alla våra landsortskyrkogårdar är jämnåriga med den första kyrkan på platsen, i de flesta fall medeltida. Efter flera hundra år av obruten kontinuitet är de också ännu i bruk. Från medeltidens kyrkogårdar finns dock väldigt litet bevarat. De viktigaste förändringarna som kristendomen införde gällande våra begravnings seder är att platsen för begravingarna skulle vara vigd och inhägnad. Den medeltida inhägnaden kunde bestå av en stenmur men vanligare var att den var uppförd av timmer, bogårdsbalken, ibland manshög. Till den typiska bilden av en medeltida inhägnad kyrkogård hör även stigluckan som både hade en symbolisk som praktisk funktion som port till den vigda jorden.

Den medeltida kyrkogården saknade ett tydligt system med gångar och kvarter. Man fortsatte dock den förkristna sedvänjan att gravsätta folk efter deras gårds- eller bytillhörighet, antingen i smala tegar eller i kvartersliknande grupper. Till ovanligheterna hörde att man satte en vård över graven, som istället endast markerades av en jordhög. Om en vård sattes upp var den av trä, undantagsvis av sten eller smide. Det var också vanligt att man använde sig av kyrkogården på ett nyttobetonat sätt, nämligen som betesmark. Det ingick troligen i många klockares löneförmåner att ha sina djur betandes på kyrkogården.

Den medeltida kyrkogårdens utformning levde kvar väldigt länge, och påminde mest om en äng med små gravkullar och enstaka spridda vårdar. I stort sett börjar förnyelsen under tidigt 1800-tal, men ännu vid sekelskiftet 1900 har många landsortskyrkogårdar kvar den typiskt medeltida ängskaraktären. Förnyelsen börjar i städerna, genom att gravsättningar på stadskyrkogårdarna förbjuds av hygieniska skäl. Enligt en kunglig förordning från 1815 måste begravingar innanför stadskärnan upphöra och begravningsplatser – utan andra kyrkobyggnader än t ex gravkapell – anläggas utanför stadsbebyggt område. Vidare skulle staten genom Överintendentsämbetet ansvara för att de blev prydligt och hälsosamt anlagda. Runt om i landet anläggs begravningsplatser precis utanför stadskärnorna under de första decennierna av 1800-talet. De anläggs med symmetriska gångsystem och kvartersindelningar, trädplanteringar för att förbättra luftkvaliteten och stenmurar med smidesgrindar. I de arkitektoniskt anlagda begravningsplatserna exponerades vissa gravar tydligare än andra. Att begravas utifrån vilken gård eller by man hörde till ersattes nu av så kallade köpegravar och allmänna gravar. Detta var en social indelning där de som ville och hade förmåga att köpa sin gravplats både fick en större sådan för hela sin familj och en bättre placering utmed gångar eller nära entréerna.

Köpegravarna anlades med grusbäddar och stenramar och senare även häckomgårdningar. Andra begravdes kostnadsfritt utmed den allmänna linjen där man gravsattes i en kronologisk ordning, tätt intill den som hade begravts före och oberoende om ens man eller hustru eller övrig familj låg på annan plats. Gravvårdarna var oftast mycket små och oansenliga.

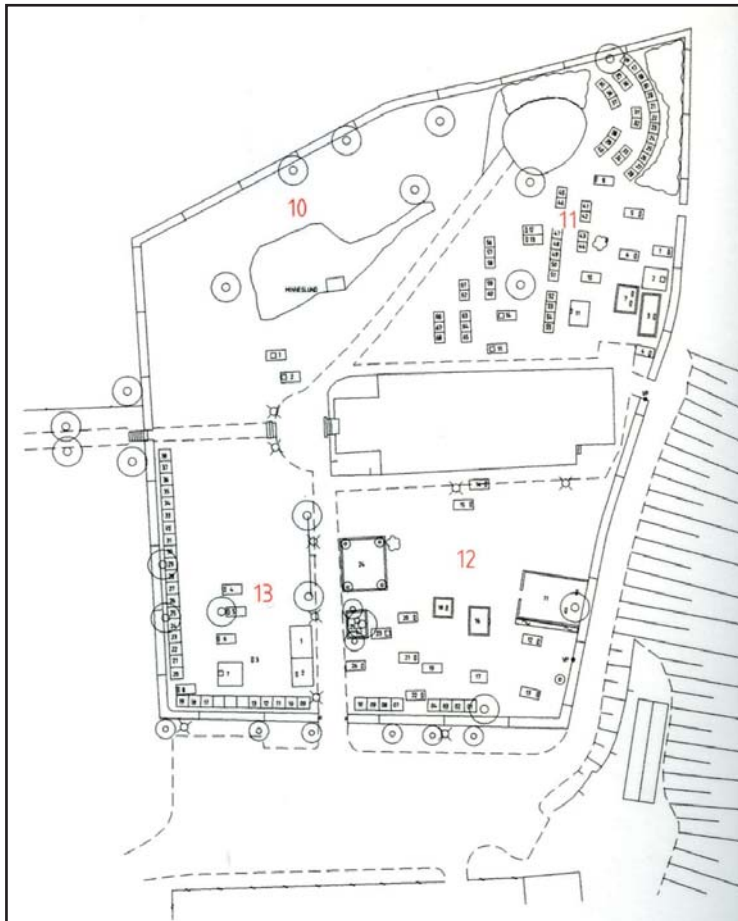
Trädkransen introduceras först på städernas begravningsplatser men når under 1800-talets slut även allt fler landsortskyrkogårdar. Då introduceras också de typiska sorgeträden med hängande växtsätt. I början av 1900-talet planläggs även kyrkogårdarna på landsorten i kvarter med symmetriskt lagda gångar, grusbäddar på gravarna och välklippta häckar eller stenramar runt om. Indelningen av kyrkogården mellan köpegravsområde och allmänt område speglar ett socialt uppdelat samhälle. Företeelsen levde kvar till in på mitten av 1900-talet (upphörde officiellt 1964) och ersattes då av kvarter med gravar i långa rader längs med rygghäckar. Samtidigt började man av rationella skäl ta bort stenramar, häckomgårdningar och grusbäddar för att ersätta det med gräsmattor. Den sociala utjämnningen av ståndssamhället avspeglas på kyrkogårdarna genom allt mer enhetliga gravvårdar utan titlar, oftast utförda i det liggande formatet 60x80 cm.

Från och med 1980-talet blir gravvårdarna återigen mer individualiserade. Idag ser vi en mångfald olika former på gravstenar från liggande naturstenar till mer fantasifullt utformade vårdar. Den ökade individualiseringen under 1900-talets slut speglas också genom de många olika begravningsformer som idag erbjuds. Förutom kistbegravning och urngravar med personliga vårdar, erbjuds också minneslundar för askor som grävs ner anonymt utan plats för namn men med gemensam plats för blommor, askgravlundar med en ofta konstnärligt utformad gemensam plats för namn och smyckning, kistminneslundar där kistor begravs anonymt och utan plats för namn, samt kistgravlundar där kistor begravs anonymt men där det finns en gemensam plats för namn och utsmyckning. Till detta kommer också de muslimska områdena, som ännu främst förekommer på stadskyrkogårdarna.

På 1920-talet började en ny typ av begravningsplats att anläggas, nämligen skogskyrkogården. En av de tidigaste i landet var skogskyrkogården i Skillingaryd från 1922. Dessa präglas av friväxande och naturligt förekommande träd, såsom gran, tall och björk. Endast sällan eller i begränsad omfattning används planterade och kultiverade träd.

Sammanfattande beskrivning

Järstorps gamla kyrkogård intar tillsammans med den i grunden medeltida kyrkan ett krönläge i det omgivande herrgårdslandskapet. Kyrkogården har inte utvidgats i modern tid och används föga sedan invigningen av ny kyrkogård 1910. Av denna anledning kvarstår mycket av det förra sekelskiftets karaktär i såväl vårdar som planteringar. Kyrkogården omges av delvis fogad mur med smidesgrindar och trädkrans. I nordvästra änden är berg i dagen och en viss ängskaraktär. Nya kyrkogården ligger fritt en halv kilometer söderut och omges av en väl sammanhållen trädkrans. Kyrkogårdens uppbyggnad är strikt symmetrisk och i dess centrum står ett nationalromantiskt gravkapell. En kolerakyrkogård ligger en knapp kilometer sydväst om kyrkan.

Karta över Järstorps gamla kyrkogård, upprättad av Stadsbyggnadskontoret, Jönköpings kommun.

Vy från Järstorps nya kyrkogård mot den gamla med kyrkan.

Järstorps gamla och nya kyrkogård

Kyrka och kyrkomiljö

Järstorps socken är den minsta socknen i Tveta härad och bildar med Bankeryd i norr gräns mot Västergötland. Båda socknarna utgjorde tidigare ett eget pastorat med Järstorp som moderförsamling. Socknen begränsas i väster av Dumme mosse och i öster av Vättern. Tvärs igenom socknen, från norr till söder löper riksväg 47 från Falköping. Tvärs över mossen löper väg 40 mot Göteborg, vilken har sitt ursprung i en väg som danskarna anlade under Kalmarkriget. Mossen kan uppvisa ett rikt fågelliv och är naturreservat. Terrängen i socknen är höglänt och kuperad med nord-sydliga åsar som till stor del är uppodlade. Mellan åkermarkerna är hagar och dungar med inslag av ek- och bokskog. Bland fornlämningarna är det främst järnåldern som är representerad. Sockennamnet omnämns första gången i skrift 1309 som "Iarnwixthorp". Efterleden -torp syftar på nybygge och brukar indikera bygd som bröts först på järnåldern. I socknen finns flera gamla herrgårdar. Störst är Björnebergs säteri som bildades på 1700-talet och bl.a. tillhört släkterna Soop och Wrangel. I kyrkbyn ligger Järstorps säteri med anor från 1600-talet, vilket även detta ägts av Soop. Vidare kan nämnas Klämmestorp, med rötter i medeltid, Axamo, Rustorp och Tolarp. Den sista ligger i anslutning till kyrkbyn. Som regel intar gårdarna krönlägen i landskapet. I socknens sydöstra del tar Jönköpings yttre villabebyggelse vid i form av Bymarken. 1951 upphörde Järstorp att vara en egen kommun och uppgick i Jönköpings stad.

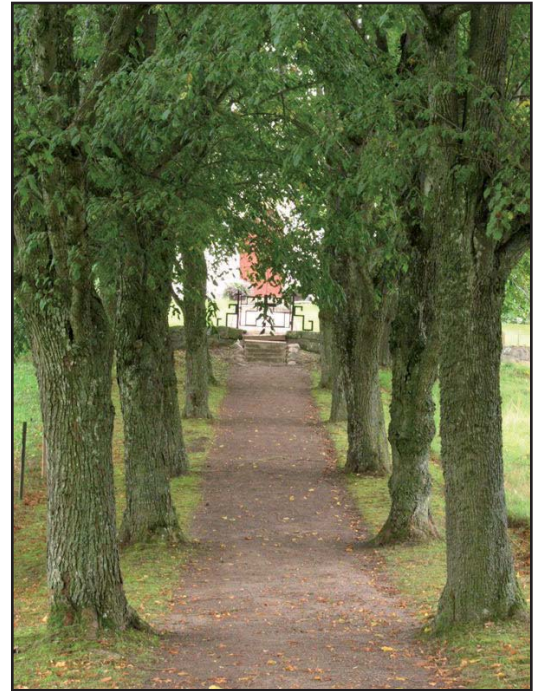
Järstorps kyrkby ligger centralt i socknen på östra sluttningen av en nord-sydlig, uppodlad åsrygg. Längs åsen löper en mindre väg mellan Axamo i sydväst och Björneberg i norr. Kyrkan och gamla kyrkogården intar ett krönläge vid dess östra sida, väl synligt i landskapet. På östsidan begränsas läget av en brant bäckravin med lövträd. Kring kyrkogården är i norr och väster lägre liggande hagmark med inslag av ek. Vid kyrkogårdens södra sida står den gamla kyrkskolan med lärarbostad i vinkel, församlingshem efter sedan 1945. Byggnaden uppfördes 1829 som sockenstuga men fick nuvarande karaktär vid tillbyggnad 1890 med gul locklistpanel och sadeltak med enkupigt lertegel. Ett förråd i samma utförande står något åt nordost. Mellan församlingshem och kyrkogård är en asfalterad parkering och i slänten i sydväst ännu en, omgiven av rad med planterade lönnar. I slänten söder om församlingshemmet finns en hembygdsgård med den gamla fattigstugan. En lindallé med grusad stig för från landsvägen upp till kyrkogårdens västra ingång. I kyrkogårdens direkta närhet finns ett par egnahem. Öster om nämnda bäckravin ligger Tolarps gård. På östsluttningen väster

om landsvägen finns en f.d. kyrkskola uppförd 1930. Det är en reslig långa med inredd souterräng- och vindsvåning. Fasaderna är klädda med rödfärgad locklistpanel och sadeltaket täcks av tjärpapp. I anslutning till skolan finns en välbevarad förrådsbyggnad med dass. På åschrönet ligger Järstorps säteri med mezzaninförsedd huvudbyggnad från 1878 och två äldre flyglar. Norr om säteriet ligger prästgården, uppförd 1777-78. Nya kyrkogården ligger helt fritt vid landsvägens östra sida, ca 400 meter söder om den gamla. På andra sidan åsryggen befinner sig en kolerakyrkogård och ett litet järnåldersgravfält. Området kring kyrkbyn och Björneberg är klassat som riksintresse för kulturmiljövården.

Kyrkan har ett medeltida långhus av sten som byggdes till åt öster 1831 med bl.a. fullbrett kor och sakristia, varmed den fick en nyklassicistisk prägel. 1864 tillkom ett torn i väster, tidstypiskt accentuerat med lanternin och spira samt, vimperg, lisener och gesimser. Kyrkans fasader är spritputsade och avfärgade i gulbruten ton. Sadeltaket täcks av enkupigt lertegel. I nordvästra hörnet finns en sockelsten med runinskrift. På en stensatt yta söder om tornet ligger en kanthuggen sandstenshäll utan synlig inskription.

Kyrkogårdarnas historik

Järstorps gamla kyrkogård har liksom kyrkan medeltida ursprung. Om dess äldsta historia är föga känt. Dagens utsträckning är dock densamma som på en karta från 1793. I en inventering 1829 omnämns klockstapel, bårhus och materialbod liksom ”sex märkesstenar till grafplatser, till en del i jorden nedsjunkne och med nästan oläslige Inscriptioner”. Av dessa återstår idag bara en. Klockstapeln stod på impedimentet norr om kyrkan. Troligen under 1800-talets senare hälft tillkom nuvarande kyrkogårdsmur och grindpartier. Omkring 1900 planterades en trädkrans och en allé från landsvägen. I början av 1900-talet var kyrkogården fullbelagd. En ny kyrkogård anlades och kunde invigas 1910. Dess östra del var avdelad som allmän linje för de som ej hade råd med köpegrav. Denna uppdelning försvann under efterkrigstiden. Vid 1900-talets mitt ersattes den omgivande hagtornshäcken av mur och staket. Gamla kyrkogårdens norra del försågs 1978 med en minneslund. Vid okänt tillfälle under efterkrigstiden igenlades två grusgångar i kvarter 12. 1989 uppsatte man på gamla kyrkogården belysningsarmaturer i form av svartlackerade aluminiumstolpar med råglaslyktor av ”traditionell” typ. 1998 antogs en bevarandeplan för gamla och nya kyrkogården. 2004 försågs nya kyrkogården med belysning i form av midjehöga stålarmaturer.

Den stämningssladdade lindallén från landsvägen upp till västra kyrkogårdsgrinden.

Händelsehistorik

Tidig medeltid
Anläggande av gamla kyrkogården.

1910
Ny kyrkogård. (Inventering 1987)

1914
Gravkapell på nya kyrkogården. (JLM)

1978
Minneslund på gamla kyrkogården. (JLST)

1989
Belysning på gamla kyrkogården. (JLST)

2004
Belysning på nya kyrkogården. (JLST)

Flygfotografi från 1947. Kyrkogården hade en större andel grusgravar och man kan iaktaga en tvärgående grusgång i det sydöstra kvarteret. Lindallén är relativt ung. T.h. syns skolan. JLM.

Beskrivning av gamla kyrkogården idag

Allmän karaktär

Gamla kyrkogården har en oregelbunden plan som i stort bestäms av terrängen. Den enda räta vinkeln är sydöstra hörnet. Formen är närmast trapetsoid. Terrängen stiger åt nordost med brant sluttning i väster. Kyrkan ligger på södra änden av en plåtå i nordöstra delen, koret är sedvanligt vänt mot öster. Norr om kyrkan är terrängen plan. På sina ställen är berg i dagen, vilket inverkat på spridningen av gravarna. Kyrkogården är indelad i fyra kvarter: 10 i nordväst, 11 i nordost, vilket genom kyrkan skiljs från 12 i sydost och 13 i sydväst.

Omgärdning

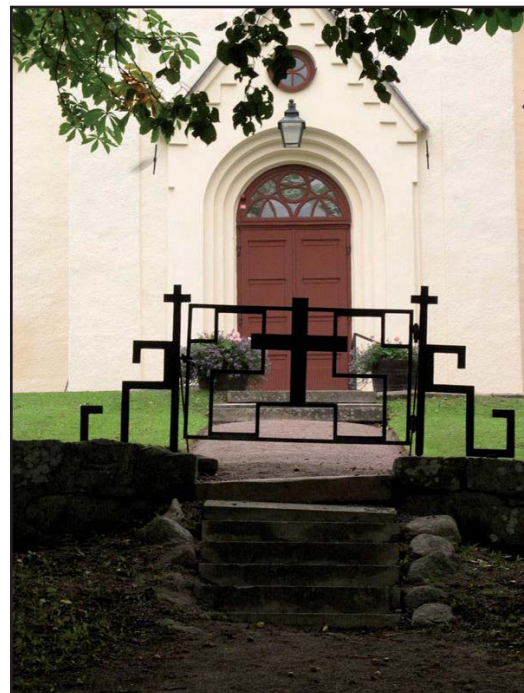
Kyrkogården omges i väster och söder av en fogad skalmur av kilade och grovt tuktade granitblock, invändigt fylld med skolsten. Denna mur är omkring en meter hög och bred. På insidan ligger marken mycket högre, i sydväst rör det sig om en ren stödmur. Fogarna är av cement och har till stor del lossnat i östra hälften av södra sträckan. Östra och norra murarna är kallmurade och enkelt lagda med otuktade granitblock av varierande storlekar. Visst inslag av sandsten och kalksten finns, tuktat i varierande grad. Alla mursträckornas krön är beväxta med brunmossa.

Ingångar

Kyrkogården har tre ingångar. Huvudingången är i söder, i linje med tornets västfasad. Denna utgörs av en smidd pargrind från 1900-talet i stramt utförande med spjälor, hjulkors och evangelistsymboler. Grinden hänger på två svartmålade och korskrönta gjutjärnsstolpar från omkring 1900. Västra ingången är linje med tornporten och nås via en lindallé och en kalkstenstrappa. En originellt utformad smidesgrind är placerad ovanpå muren och kännetecknas likt sina stolpar av plattjärn i räta vinklar. Sannolikt är den från 1800-talet. Den tredje ingången är öster om sakristian och har en smidd pargrind med spjälor från 1900-talet, vilken hänger mellan två stålstolpar.

Vegetation

På ömse sidor om ingångarna i söder och väster växer två gamla kastanjer. Ytterligare fyra unga kastanjer är planterade utanför södra muren. Söder om västra ingången är en rad med tre äldre askar. Innanför norra muren växer en ung alm och fem unga askar. Invid kyrkogårdens nordöstra hörn reser sig en åldrig och stor ek. En gammal alm växer i östra muren, i södra änden av muren kan man se stubben efter ett äldre träd som tagits ned. Utanför östra muren växer två askar. I kvarteren finns ett antal träd som kan kopplas

Den särpräglade västra grinden.

Ena södra grindhalvan med nygotisk gjutjärnsstolpe.

Resliga sekelskiftesvårdar i sydöstra kvarteret: två bautastenar, en obelisk, två gjutjärnhällar och en låg vård från efter 1930 som skymtar fram. Två av gravarna har grusbädd med stenram, vilket snarast var regel vid tiden.

till enskilda gravar liksom karaktärsskapande sorgeträd, för vilket redogörs nedan. Längs västra sidan av gången från södra grinden växer två gamla almar.

Gångsystem

Från ingångarna i söder och väster löper gångar i rät vinkel, rakt fram till tornet. Den södra är något bredare. Framför porten är en halvrund plats med stenskodda kanter och mot västra gången tre trappsteg av kalksten. På ömse sidor om kyrkan löper smala gångar som möts bakom sakristian och mynnar i östra ingången. Från den lilla planen framför tornet löper en vinklad gång upp till minneslundan. Alla gångarna är belagda med finkornigt grus.

Gravvårdstyper

Kyrkogården speglar främst gravkonstens utveckling under 1800-talet och det tidiga 1900-talet. Detta förklaras med invigningen av nya kyrkogården 1910 varefter få nya gravläggningar skett. Man kan se några exempel på nyklassicistiska kalkstensvårdar som speglar hantverksmässigheten i den gravkonst som producerades innan industrialismens genombrott på området. Det förra sekelskiftets industriellt framställda vårdar av granit finns i hög grad representerade. Framträdande är de stora gravvårdarna på de enskilda gravarna från förra sekelskiftet och mellankrigstiden. De äldre av dessa är resliga och har ofta form av en obelisk eller bautasten. Med bestämmelser om maximihöjder på gravvårdar under mellankrigstiden så blev formerna istället lägre och som regel samkomponerade med en stenram. I båda fallen är vårdarna tydliga statusmarkörer, uttryck för sin tids individualism. Grusbädd med stenram var ett närmast obligatoriskt drag på det tidiga 1900-talets gravar, vilket ännu kan ses på kyrkogården. I och med mellankrigstiden började fler och fler få råd att skaffa sig gravvård, vilket gjorde att en enklare och mindre vårdtyp blev vanlig, den låga rektangulära. Detta hängde även samman med nya bestämmelser om maximihöjd på vårdarna. Mellankrigstidens vårdar gavs ofta klassiserande drag som tempelgavel eller kolonner. Detta är dock en vårdtyp som är föga företrädd på gamla kyrkogården. Under efterkrigstiden blev vårdarna enklare i sina former samt mer och mer uniforma. Titlar användes mer sällan. Detta berör kyrkogården endast i så måtto att här finns några små urngravvårdar i granit från 1900-talets slut.

Beskrivning av enskilda kvarter

Kvarter 10

Allmän karaktär

Kvarter 10 omfattar kyrkogårdens nordvästra kvart, vilken är den mest obrukbara till följd av berg i dagen. Ytan, som sluttar starkt i väster, har fritt växande gräs, en enebuske samt en äldre och en yngre ask. Vid impedimentets södra sida är en liten minneslund med en småskalig rest granithäll som markör. Kvarteret har bara en gravvård, vilket är en liten liggare av polerad svart granit från 1901, längst i söder.

Kulturhistorisk bedömning och karaktär

Det nordvästra kvarteret (10) bestäms av den ojämna terrängen och den stora andelen berg i dagen. Kvarterets obrukbarhet tydliggörs genom att där bara finns en gravvård. Av stor betydelse för intrycket är det fritt växande gräset, vilket bidrar till att ge kyrkogårdens norra hälft ett drag av den ängskaraktär landsbygdskyrkogårdarna hade innan parkidealet gjorde sig gällande kring förra sekelskiftet. En mindre minneslund vittnar om vår egen tids förändrade gravseder.

Kvarter 11

Allmän karaktär

Kvarter 11 utgör det nordöstra kvarteret. Detta har en sammansatt prägel med ett utspritt bestånd av äldre vårdar med en viss koncentration i sydost vid muren, där de konsekvent är vända mot väster. Kvarterets form är oregelbunden och närmast trapetsoid. Västra hälften upptogs av en triangulär yta med fritt växande gräs. I norr är en urnlund med äggformad yta satt med gatsten. Väster om denna är ett stenröse med en ljusbärare i smide. Öster om stenytan är några urngravar i en halvcirkel. Buskage av rhododendron bildar fond såväl till gravarna som stenytan. I kvarterets mitt växer ett karaktärsskapande sorgeträd, en äldre hängask. Vidare finns en äldre alm vid urnlund, en stor ek vid muren och en syren.

Gravvårdstyper

Kvarteret uppvisar ett tiotal vårdar av olika typer från 1800-talets första hälft till 1900-talets början. De äldsta vårdarna är resta hållar av kalksten med stram nyklassicistisk form. Från 1832 är en vård över majoren J C Kulberg till Klämmestorps säteri med fru, född Silfverhjelm. För sig själva står två rundbågiga vårdar från 1838

I kvarter 10 i nordost finns bara en liten s.k. liggare över fru Karlsson från 1901.

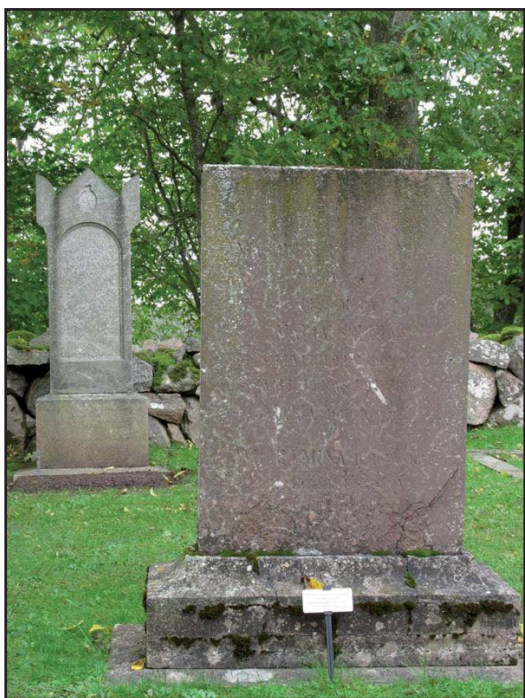
Minneslund och impedimentet med fritt växande gräs.

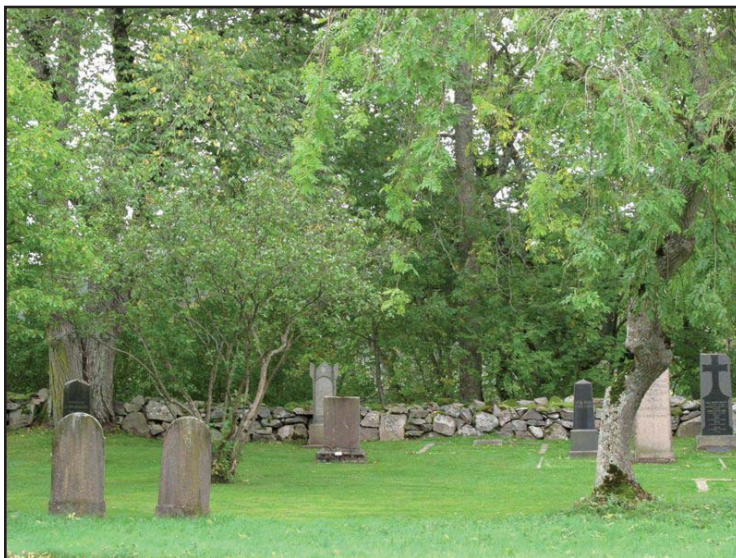
Modernt urngravsområde i norra delen av kvarter 11.

En obelisk och en bautasten, den senare över en kronolänsman med familj. Flera av gravarna har kvar sina stenramar, en återgång till grusfylldnad vore en utseendemässig vinst.

Två nyklassicistiska 1800-talsvårdar som kan kopplas till två av socknens många gods. Kalkstensvården i förgrunden är rest 1832 över major Kulberg på Klämmestorp och marmorvården i bakgrunden 1876 över greve Wrangel på Tolarp.

Kvarter 11 med ett blandat bestånd av äldre vårdar och ett karaktäristiskt sorgeträd, t.h. i bilden.

respektive 1860 över faktoriåldermannen Arvid Källberg och dennes två makor. Från 1876 är en mer påkostad vård i marmor med krönande tempelgavel. Denna är rest över kammarherren, f.d. ministerpresidenten m.m. greve Anton Reinhold Wrangel med fru, ägare till Tolarps gård. Det i krönet infattade släktvapnet är nu bortbrutet. Till dessa resliga vårdar sällar sig fem senare granitvårdar. En ca 2 meter hög bautasten är rest 1907 över en kronolänsman med fru. En något lägre bautasten i svart granit med polerad korsdekor är från samma år och tillhör kyrkoherde Carl Fredrik Holmers familjegrav. Från 1891 är en småskalig bautasten av röd Tranåsgranit över Anna Björkman och två barn. Ännu en bautasten finns av polerad svart granit, tillhörande en nämndemans familjegrav. Två av nämnda gravar har stenram och nu gräsbesädd grusbädd. Ytterligare två gravar har samma arrangemang, den ena med liggare över kantorn och folkskolläraren J A Carlson med familj. En ensam liggare i sydväst är från 1908. Urngravarna i kvarterets norra del har fyra småskaliga granitvårdar från 1998-2003.

Kulturhistorisk bedömning och karaktär

Det nordöstra kvarteret (11) har en något sammansatt prägel. Den oslagna gräsytan i väster ger ett drag av den ängskaraktär som landsbygds kyrkogårdarna ännu besatt under 1800-talet. De fåtaliga oregelbundet stående vårdarna är alla från 1800-talet och det tidiga 1900-talet. De besitter höga värden ur såväl konst- som teknik-, lokal- och personhistoriskt perspektiv och bör bevaras på plats för eftervärlden. Värdena yttrar sig bl.a. i handhuggna kalkstensvårdar, förekomst av titlar och två vårdar som kan kopplas till stora godsägare i socknen. För att befinna sig på kyrkans nordsida så har kvarteret haft en hög status. Tre gravar har bevarade stenra-

mar, det vore ur estetisk och pedagogisk synpunkt värdefullt om grusfyllningarna kunde återställas. Till kvarterets 1800-talsprägel bidrar starkt ett bevarat sorgeträd. I kvarterets norra del är en delvis stensatt urlund med ett fåtal vårdar från vår tid, vilket vittnar om 1900-talets förändrade gravskick. Nyttillskott utanför urlunden bör undvikas eller ges en diskret utformning.

Kvarter 12

Allmän karaktär

Sydöstra kvarteret (12) sluttar svagt åt söder. Gravvårdarna står tämligen glest och utspritt utan någon regelbundenhet, alla är de vända mot väster och gången upp mot kyrkan. Ett par stora familjegravar dominerar intrycket. Den övergripande karaktären är det sena 1800-talets. Till denna prägel ansluter ett nyplanterat sorgeträd, en hängalm i kvarterets mitt.

Gravvårdstyper

Kvarteret uppvisar ett varierat bestånd av påkostade gravvårdar från framförallt förra sekelskiftet. Kvarterets och kyrkogårdens äldsta vård är en vittrad rest kalkstenshäll vid kyrkan. Denna är från 1670 med profilerat krön i vilket är ett ansikte i relief. Detta är en vanlig typ från den tiden, med vanitassymboler i relief. Delar av textytan har spjälkat och håller på att spjälka, varför en insats av stenkonservator är brådsakande. Invid stenen står ett nygotiskt gjutjärnskors från 1842 över makarna Soop, ägare av Axamo gård. Kvarterets och kyrkogårdens största grav är den Björkmanska familjegraven invid östra kyrkogårdsmuren. Slakten ägde flera av godsens i socknen. Gravens

Kvarter 12 med den kraftfulla Brandinska familjegraven i förgrunden. Ett fåtal påkostade gravar präglar kvarteret.

Vittrande kalkstensvård från 1670 vid kyrkan.

Nygotiskt gjutjärnskors från 1842 över makarna Soop på Axamo gård.

Marmorvård från 1868 över två syskon på Järstorps säteri, födda i Texas.

Nyklassicistisk kalkstensvård från 1849 över prosten Nordström, flankerad av två cypresser. Staketet kring redskapsstället är en mindre lämplig fond som förtar intrycket.

Den stora Björkmanska familjegraven sätter sin prägel på hela södra delen av kyrkogården med sin resliga bautasten, sina nygotiska gjutjärnsvårdar och sin storväxta gamla alm. Grusbädd och stenram med slingrande murgröna har en sammanhållande verkan.

stora, mönsterkrattade grusbädd omges av en stenram med rad av syrener vid södra långsidan. Kring ramens kalkstenstrappa slingrar sig stämningsskapande murgröna. En kraftig gammal alm växer i sydöstra hörnet. Placeringen av vårdarna i graven är osymmetrisk. Som en pendang till almen reser sig en ca tre meter hög bautasten, vilka tillsammans flankeras av klotklippt buxbom. Två identiska gjutjärnsvårdar med utpräglat nygotiskt formspråk är resta över C W och P G Björkman 1852 respektive 1859. En polerad vård av svart granit är rest 1881 över N A Björkman med familj. Alla element i graven samverkar till en helhet av stor betydelse för intrycket av kyrkogårdens södra hälft. Direkt söder om Björkmanska befinner sig den resta kalkstenshällen över prosten Olof Nordström från 1849, en typiskt stram nyklassicistisk vård med tempelgavel. Två resliga cypresser på var sida samspekar väl med vården. Det gulmålade trästaketet kring sop- och redskapsplatsen bakom densamma fungerar däremot illa som fond och förtar det ursprungliga intrycket, bättre vore om en avskiljande häck kunde planteras framför. Ursprungligen var ytan kring och framför graven grusad och anslöt till en gång. I kvarterets sydöstra hörn minner en liten polerad svart bautasten om familjen Reutersvärd, ägare till Klämmestorp. De flesta vårdarna har en reslig form, antingen bautastentar eller obelisker. Granit är vanligaste materialet. En vård av vit marmor är intressant inte bara p.g.a. materialet. Den är rest 1868 över syskonen Anna Lovisa och Walfred "födde i Houston Texas" och "döde å Jerstorps säteri". En avbruten rosenknopp i relief talar sitt tydliga språk. Ytterligare fyra gravar har bevarad grusbädd med stenram. Den minsta är över en ensam kvinna. Vid gången ligger J Brandins familjegrav med kvarterets andra största grusbädd. Den omges av en kraftfull ram i ljus granit med en låg gavel på ena långsidan, typiskt för mellankrigstiden. I bäddens hörn växer idegransbuskar och utanför nordöstra hörnet

en syren. Brandin ägde Klämmestorp. Mot gången vetter även en mindre grusbädd med två liggare på Ossian Holmers familjegrav. Ur bädden växer en äldre blodbok och vid dess södra sida ett sorgeträd i form av en hängbjörk, vars enda stora gren sträcker sig ut över gången. Den fjärde grusbädden har en obelisk från 1896 över en nämndeman med familj. Alla är de mönsterkrattade. En liggande kalkstenschäll från 1922 vittnar om inspiration hämtad från äldre gravkonst medan en låg stram vård med pilastrar och tempelgavel istället företräder den sedermera vanligaste vårdtypen under följande decennier. Några diskret småskaliga granitvårdar över urngravar från 1976-80 är resta längs södra kyrkogårdsmuren.

Kulturhistorisk karaktär och bedömning

Det sydöstra kvarteret (12) har en påtaglig stämning av sent 1800-tal genom sina oregelbundet och glest stående vårdar från främst denna tid. Ett fåtal stora familjegravar med grusbädd och stenram präglar kvarteret. Särskilt gäller detta den välbevarade helhet som Björkmanska graven utgör. Det rör sig om ett utpräglat köpegravskvarter för socknens förmögna familjer, däribland flera av godsägarna. Titlarna berättar även om kyrkoherde och nämndeman. Tre vårdar av gjutjärn och en 1600-talsvård av kalksten är särskilt intressanta ur ett konsthistoriskt perspektiv. Sammantaget bör man sträva efter att bevara alla gravarna i befintligt skick inklusive väsentliga drag som grus, stenram och planteringar. Sorgeträden och cypresserna har betydelse som stämningsskapande faktorer i förra sekelskiftets anda. Nyttillskott bör begränsa sig till det delvis ianspråktagna området längs södra muren och ansluta till där befintliga vårdars diskreta mått.

Kvarter 13

Allmän karaktär

Kvarter 13 utgör kyrkogårdens sydvästra kvarter. Terrängen sluttar åt sydväst, särskilt brant i norra hälften där det inte finns några gravar. Kvarteret präglas av ett fåtal äldre vårdar vända mot öster och gången. Längs gången växer två äldre almar och i kvarterets mitt ett sorgeträd i form av en hänggask. I norr finns en nyplanterad hängalm som ansluter till den allmänna prägeln av sekelskifte.

Gravårdstyper

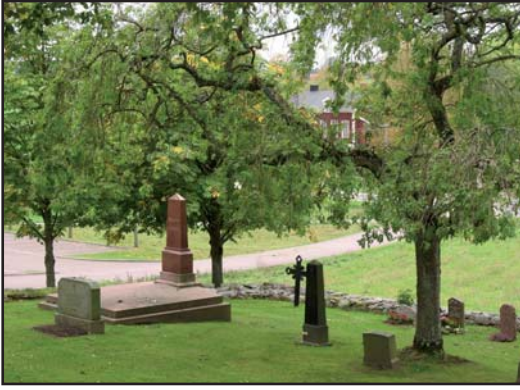
Kvarteret domineras av vagnfabrikören Otto Fagrells familjegrav. Graven som är helt huggen i röd granit utgörs av två stora täckhällar och vid gaveln en polerad obelisk. Den äldsta vårdan är ett nygotiskt gjutjärnskors från 1864 över patron J Peterssons maka Helena. Under sorgeträdet står en obelisk i svart granit över folkskolläraren och organisten G F Lagerström, död 1900. Denna har liksom de

Tre något enklare gravar från tidigt 1900-tal i kvarter 12, i förgrunden en traditionellt utformad kalkstenschäll från 1922.

Den påkostade Fagrellska familjegraven i röd granit med obelisk och lockhällar.

Kvarter 13 med stämningsskapande sorgeträd.

övriga familjegravarna i kvarteret haft grusbädd. Bland övriga finns exempel lägre sekelskiftesvårdar över en smed och en hemmansägare liksom en gavelformig typ av det slag som blev vanligt under mellankrigstiden. Längs muren i väster och söder är urngravar från 1985-2004 med små diskreta granitvårdar.

Kulturhistorisk bedömning och karaktär

Det sydvästra kvarteret (13) bestäms i viss mån av terrängen eftersom gravarna är samlade i söder. De fåtaliga vårdarna daterar sig från förra sekelskiftet och har en varierad utformning, från den dominerande Fagrellska familjegraven och ett påkostat gjutjärnskors till de mer småskaliga. Titlarna berättar om viktiga personer och yrkesroller i socknen och utgör därmed värdefulla historiska dokument. Bevarandet av nämnda äldre vårdar på plats är avgörande för bibehållandet av kvarterets sekelskiftesprägel. Ett väsentligt drag i denna är kvarterets stämningsskapande sorgeträd. Även de båda almarna vid gången betyder mycket för upplevelsen av kyrkogårdens södra hälft.

Kulturhistorisk karakterisering av gamla kyrkogården som helhet

Järstorps gamla kyrkogård har liksom kyrkan medeltida ursprung. Den ingår i en samlad kyrkomiljö som utgör del av ett område klassat som riksintresse för kulturmiljövården. Kyrkogårdens krönläge i landskapet är påfallande monumentalt. Kyrkogården har inte utvidgats under de senaste 200 åren och utgör därmed en väl sammanhållen enhet. Ett viktigt ålderdomligt drag är den oregelbundna planen som bestäms av terrängförhållandena. Berg i dagen på kyrkogårdens nordvästra del har betytt att den brukbara ytan varit begränsad. Denna del har även behållit en slags ängskaraktär som var vanlig på landsbygdskyrkogårdar fram till förra sekelskiftet, men nu bara står att finna på ödekyrkogårdar. Kyrkogården omges av en bitvis cementfogad mur med uttrycksfulla grindpartier i smide och gjutjärn. En något splittrad trädkrans omger kyrkogården och har tillsammans med lindallén från landsvägen ett stort värde för upplevelsen. Grusgångarna är ett annat kännetecknande drag hos en traditionell landsbygdskyrkogård där materialet är stämningsskapande i sig. Det har dock aldrig funnits något rutnätssystem av gångar, vilket blev vanligt efter 1900. Avgörande för gamla kyrkogårdens karaktär är det faktum att den var fullbelagd vid nya kyrkogårdens invigning 1910. Få förändringar har hänt sedan dess. De viktigaste är ordnandet av en minneslund i norr och några diskreta urngravar vid kyrkogårdsmurarna, vilka därmed blir ett uttryck för vår tids förändrade gravskick. Det som präglar kvarteren är oregelbundet stående gravvårdar från främst 1880-1920. Större delen är ganska

påkostade med resliga former. Det rör sig uteslutande om enskilda köpegravar. Tre familjegravar har genom sin storlek särskild betydelse för upplevelsen av kyrkogårdens södra hälft. En särställning intar här den Björkmanska familjegraven som utgör en fint sammanhållen helhet med grusbädd, planteringar och vårdar. Många av gravarna speglar socknens gods och adelsläkter. Två kyrkoherdegravar ger en bild av Järstorps förflutna som moderförsamling. Genom titlar på vårdar ges kunskap om viktiga yrkesroller i gången tid. En handfull gravar i sydöstra kvarteret har bevarad grusbädd, medan de i övriga kvarter såtts igen. Särskilt stort värde har de handhuggna kalkstensvårdarna från 1600- och 1800-talen, vilka speglar gravkonstillverkningen innan industrialismen. På samma sätt är gjutjärnsvårdarna tidiga exponenter för den begynnande industriella framställningen. Efterkrigstidens vårdtyper lyser med sin frånvaro på kyrkogården, vilket annars sällan är fallet. Således gäller att man skall söka bevara befintliga vårdar på plats och vara försiktig med nytillskott. Lämpligen kan sådana placeras i anslutning till de redan befintliga urngravarna och ges samma diskreta mått. Vid bevarandet av de äldre vårdarna är det viktigt att vidmakthålla befintliga grusbäddar. Dessa är liksom kvarterens sorgeträd framträdande delar i upplevelsen av förra sekelskiftet.

På en kyrkogård är det naturligt att gravvårdar och gravrätter ändras. Det är dock viktigt att man i den långsiktiga förvaltningen är uppmärksam på att bevara de olika delarnas karaktär och att gravvårdar från olika tider finns representerade.

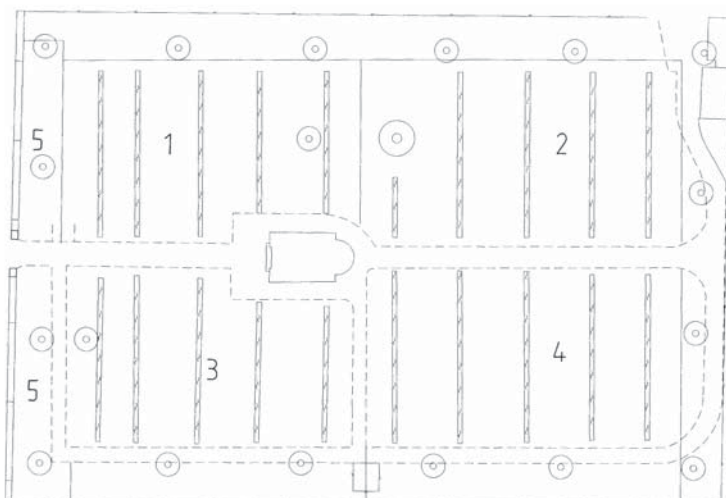
Att tänka på i förvaltning av kyrkogården:

- Järstorps gamla kyrkogård ingår i ett område klassat som riksintresse för kulturmiljövården.
- Kyrkogården är inte utvidgad i modern tid och har i nordväst behållit något av sin ursprungliga ängskaraktär.
- Murar, smidesgrindar, grindstolpar, trädrader, sorgeträd och grusgångar är viktiga att bevara som väsentliga delar av kyrkogårdens utformning.
- Vårdar fram till 1940 är avgörande för upplevelsen av respektive gravkvarter och det är därför av särskild vikt att bevara dem på plats. Gjutjärnsvårdarna och 1600-talsvården skall finnas med på kyrkans inventarieförteckning.
- Grusbäddar är karaktärsskapande inslag på kyrkogården. Man bör sträva efter att nu gräsbesädda stenramar åter gruslägges.

- Nytilskott bör man i förekommande fall undvika bland de äldre vårdarna och ge en diskret form.

Nya kyrkogården sedd från norr.

Aktuell karta över Järstorps nya kyrkogård, upprättad av Stadsbyggnadskontoret, Jönköpings kommun.

Beskrivning av nya kyrkogården idag

Allmän karaktär

Järstorps nya kyrkogård från 1910 har en rektangulär plan med strikt symmetrisk uppbyggnad i tidens anda. I mitten står ett gravkapell och i nordöstra hörnet ett par ekonomibygnader. Kyrkogården är uppdelad i fyra lika stora kvarter: 1 i nordväst, 2 i nordost, 3 i sydväst och 4 i sydost.

Omgärdning och ingångar

Kortsidan mot landsvägen i väster har en fogad mur av råbruten kalksten, ca en meter hög och avtäckt i utåt sluttande plan med kanthuggna kalkstenshällar med klovyta. Längs övriga sidor sträcker sig ett svartmålat trästaket. Mur och staket är från 1900-talets mitt. Huvudingången är centralt placerad i väster och har en ursprunglig pargrind i gjutjärn. Grindstolparna är förhöjningar av muren. I nordost är en öppning med trädgrindar i staketet.

Vegetation

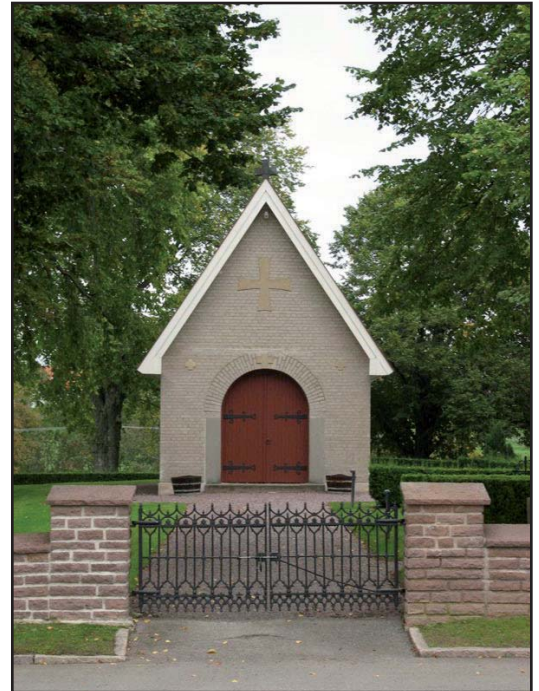
En ursprunglig trädkrans av lindar omger hela kyrkogården. Ytterligare två gamla lindar växer norr om gravkapellet, den ena med träbänk och grus runt omkring. Gravraderna kantas av rygghäckar av idegran.

Gångsystem

Gångsystemet på nya kyrkogården utgörs av en öst-västlig mittaxel som omsluter gravkapellet. Från denna skjuter gångar ut i rät vinkel och omsluter samt avdelar de båda södra kvarteren. Gångarna är belagda med grus som krattas.

Gravårdstyper

Gravvårdsbeståndet utgörs nästan uteslutande av mellan- och efterkrigstidens låga, rektangulära vårdtyp. Det begränsade utbudet av tillverkare och kataloger epoken ledde till en viss schablonmässighet. En annan orsak till uniformiteten var det framväxande folkhemmets betoning av kollektivet och även likheten inför Gud. Bland de äldre vårdarna är det vanligt med familjegravar, varav några har haft grusbäddar. Genomgående under hela 1900-talet har granit varit allena rådande som material, under efterkrigstiden främst grå granit men mot senare tid även röd. Ett fåtal småvårdar i svart granit visar allmänna gravplatser som var kostnadsfria. Några är bara en liggande liten platta. Det var i det allmänna kvarteret som större delen av socknens befolkning fick sin sista vila. Bland samtidens vårdar kan en större individualitet i form och material skönjas, storlekarna är dock ännu behärskade.

Kalkstensmur och smidesgrind mot landsvägen.

Typisk låg vård av svart granit från omkring 1940 med klassiserande drag som kolonner och meanderbård.

Nya kyrkogårdens idag enda grusbädd.

Rygghäckskantade rader av låga vårdar skjuter ut från mittaxeln med det nyromanska gravkapellet.

Stram vård från omkring 1930 över "skyddslingarna" på Björklidens vårdanstalt. Formspråket är inspirerat av nyklassicismen och är därmed ett exempel på nyorienteringen inom gravkonsten under 1920- och 30-talen.

Beskrivning av kvarteren

Alla gravraderna är nord-sydliga och ligger i linje med varann. Större delen av raderna är dubbla och alla har de rygghäckar. Kvarter 1 i nordväst saknar helt gravar och är en gräsyta som hänger samman med kvarter 2. De äldre vårdarna befinner sig i kvarter 3 i sydväst. Ett par vårdar representerar det tidiga 1900-talets resliga typer i svart granit, den äldre är från 1918 och rest över en kyrkovård. Vidare märks ett kalkstenskors på en familjegravarna. I övrigt är det mellan- och efterkrigstidens vanliga låga vårdar. Bland de äldre finns några goda klassiserande exempel med kolonner och frontoner. Mindre vanligt är här bruket av liggande hällar, en är lagd 1975 över kyrkoherde Gustaf B Carlsson. Av de åtta grusbäddar som tidigare fanns på några av familjegravarna återstår idag bara en. Familjegravar är ovanligt under 1900-talets senare del, likaså bruket av titlar och ortssamn, varför denna tids vårdar är mer anonyma. De titlar som förekommer bland de främst äldre vårdarna är hemmansägare, möbelhandlare, skomakarmästare, trädgårdsmästare och glasmästare. En liggande häll från 1912 minner om Pehr Reinholdsson "av gammal bergsmansläkt". Från 1915-55 finns fem vårdar som i sitt småskaliga, enkla utförande brukar vara typiska för allmänna linjegravar. Dessa är alla inom det område längst i öster som ursprungligen var avsett som allmän linje. Flera luckor i gravraderna talar också för att så är fallet. Bland vår tids vårdar finns en större tendens till individualism, det har åter blivit vanligare med vårdar som är högre än de är breda. Likaså har naturstenar blivit återkommande inslag. Mest särpräglad är ett smideskors från 1995. I sydvästra hörnet av kyrkogården står en vård över vilorummet för "skyddslingarna" på Björklidens vårdanstalt, vilken grundades 1924 av fröken Augusta Hylén. Den resliga vården av svart granit har en stram klassiserande karaktär med kolonner och tempelgavel, typiskt för 1920- och 30-talen.

Gravkapell

Gravkapellet uppfördes 1914, bekostat av patron Carl Björkman på Axamo gård. Kapellet har en rektangulär plan med absid i öster. Stilen är historiserande på nationalromantiskt vis. Kapellet är uppfört av kalkbrukssten med rundfogar. Kring den rundbågiga porten i västgaveln är en kalkstensomfattning. I samma gavelröste är korsblinderingar av cement. Långsidorna genombryts av tre små rundbågiga fönsteraxlar med färgat antikglas i blyspröjs. Byggnaden bär ett brant sadeltak med tvåkupigt lertegel. Absidtakets plåttäckning och målat med blymönja.

Ekonomibyggnader

De båda byggnader som rymmer förråd och torrdass bär rödfärgad locklistpanel och svarta foder. Den ena byggnaden har pulpettak med korrugerad plåt, den andra sadeltak med betongpannor.

Kulturhistorisk karakterisering av nya kyrkogården

Järstorps nya kyrkogård från 1910 speglar med sin strikta symmetri kyrkogårdsidealerna under början av 1900-talet. Viktiga inslag är framhävandet av entrésidan med smidesgrind mot landsvägen och den grusade öst-västaxeln med det nationalromantiska gravkapellet i mitten. Avgörande för gestaltningen är även den väl sammanhållna och ursprungliga trädkransen av lind. Grusgångar löper ut i rät vinkel från mittaxeln och inramar de båda kvarteren i söder. Gravraderna ligger nord-sydligt alla med rygghäckar och i linje med varann. Den strama karaktären understryks av de nästan allenarådande låga vårdtyperna från mellan- och efterkrigstiden. Ett fåtal äldre vårdar skiljer sig. Det är inte i första hand vårdarna i sig utan den övergripande strikta strukturen som är det största kulturhistoriska värdet på kyrkogården. Detta förhindrar inte att enskilda vårdar har ett visst värde genom sin utformning eller genom användande av titlar, vilket är intressant ur historiskt perspektiv. Två vårdar kan dock tillskrivas ett särskilt intresse. Det gäller främst den tidstypiskt klassiserande vården över ”skyddslingarna” på Björklidens vårdhem, vilken bildar en viktig pusselbit i bygdens sociala historia. Den andra vården är den enda familjegrav som bevarat sin grusbädd, vilken därmed är av ett pedagogiskt värde. Ett fåtal vårdar kan tillskrivas den allmänna linje som fanns i öster, dessa representerar det stora flertal i socknen som ej hade råd med en köpegrav. Kyrkogårdens nordvästra kvarter är ännu outnyttjat. De nya gravsättningarna bör utföras i överensstämmelse med dem i övriga kvarter, d.v.s. i nord-sydliga rader med rygghäck, för att vidmakthålla och förstärka den symmetri som varit ambitionen sedan anläggandet.

Att tänka på i förvaltning av kyrkogården:

- Nya kyrkogården har ett fritt läge i landskapet.
- Viktiga delar i gestaltandet av kyrkogården är muren mot landsvägen med smidesgrind och den ursprungliga trädkransen som bör värnas.
- Grusgångarna är ett traditionellt och stämningsskapande inslag på kyrkogården.
- Rygghäckarna utgör rumsskapande element som understryker den strama karaktären.
- Nyttillskott på kyrkogården bör utföras så att dess värdefulla symmetri inte försvagas utan snarare förstärks.

- Gravkapellets nationalromantiska exteriör är av stor betydelse för upplevelsen av kyrkogården.

- Vårdar äldre än 1940 bör man söka bevara på plats.

Järstorps kolerakyrkogård

Kolerakyrkogården ligger sedvanligt ensligt, på åskanten en knapp kilometer sydväst om gamla kyrkogården. Läget omges på alla sidor av slänter med lövträd utom i öster där åker tar vid. Kyrkogården anlades 1834 när koleran härjade i bygden. 74 personer är gravsatta här. Planen är rektangulär och omges av ett trästaket med grind i östra kortsidan. Från grinden leder en smal stig fram till ett träkors som enligt en kopparplatta restes 1948. Korset skänktes av socknens kyrkliga ungdomskrets. Terrängen sluttar svagt åt nordväst. Innanför staketet är en trädkrans bestående av två gamla lärkträd samt två äldre och två yngre ekar. Ytterligare två ekar är friväxande inom kyrkogården. Kolerakyrkogården utgör fornlämning nummer 8 i Järstorps socken och skyddas genom Kulturminneslagen.

Referenser

Otryckta källor

Jönköpings läns museums arkiv samt fornminnesregistret. (JLM)
 Länsstyrelsen i Jönköpings arkiv, med kopior ur ATA. (JLST)
 Växjö stifts frågelista om kyrkogårdar 1949.

Tryckta källor

Hallberg, Per-Ola. Inventering av Järstorps kyrkogårdar. Stencil. Jönköpings läns museum 1987.
 Jönköpings historia. Stencil u.å.
 Kulturhistorisk utredning för Jönköpings kommun. Landsbygden. Jönköpings läns museum 1988.
 Rogberg, Samuel. Historisk beskrivning om Småland. Karlskrona 1770.
 Svenskt ortnamnslexikon. Uppsala 2003.
 Sverige. Geografisk beskrivning. Del IV. Stockholm 1931.
 Sveriges bebyggelse. Landsbygden. Jönköpings län IV. Uddevalla 1957.

Tekniska och administrativa uppgifter

Jönköpings läns museums dnr: 336/05
 Beställare: Växjö stift
 Fastighetsägare: Jönköpings kyrkliga samfällighet
 Rapportansvarig: Robin Gullbrandsson
 Foto: Robin Gullbrandsson
 Län: Jönköpings län
 Kommun: Jönköpings kommun
 Socken: Järstorps socken
 Fastighetsbeteckning: Järstorps kyrkogård 1:1, Järstorps prästgård 2:1
 Belägenhet: Ekonomiska kartans blad Axamo 7D 1j 1956

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv